

Baixa Segarra

COMARCA:	Conca de Barberà
SUPERFÍCIE:	17.125 ha
MUNICIPIS:	Passanant i Belltall, Vallfogona de Riucorb, Llorac, Santa Coloma de Queralt, Conesa, nord de les Piles, Forès i de Rocafort de Queralt

Trets distintius

- Territori situat a una cota mitjana d'uns 700 m, a l'àrea de contacte entre l'extrem meridional dels altiplans de la Segarra, la conca d'erosió de Barberà i la serralada Prelitoral.
- Els cursos alts dels rius Gaià i Corb drenen el territori i són els responsables del modelat del relleu.
- Predomini dels conreus herbacis de secà, afavorits per l'existència d'àrees planeres.
- Poca presència de la vegetació espontània. Només algunes pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) i pinassa (*Pinus nigra subsp. salzmannii*). En algunes obagues i fons de vall hi apareixen rouredes de roure valencià (*Quercus faginea*).
- Paper rellevant de la ramaderia establuda que comporta la proliferació d'equipaments agrícoles en les proximitats dels nuclis habitats.
- Al nord de Santa Coloma de Queralt es localitza el principal polígon industrial de la Baixa Segarra.

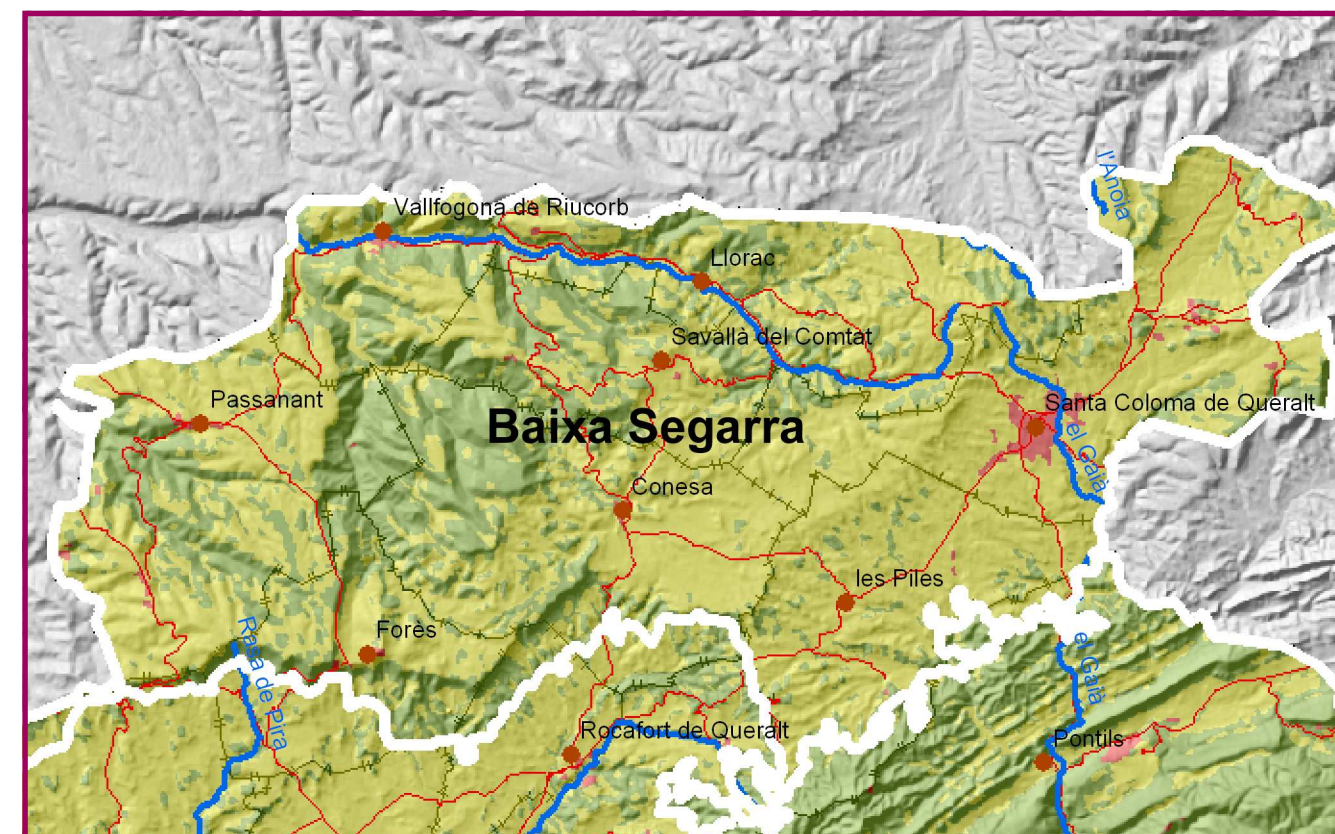

Figura 2.1. Al nord de Forès s'estén la zona agrícola de Los Solans, on els camps aprofiten el suau pendent que culmina en el nucli del municipi, dotant el paratge d'una innegable vàlua escènica.

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

La Baixa Segarra es situa a l'extrem septentrional del Camp de Tarragona, en una àrea on la comarca de la Conca de Barberà entra en contacte amb la Segarra i l'Anoia. Els nuclis de població de Conesa, Savallà del Comtat, la Cirera, Llorac, Forès, Segura, Albió, Vallfogona de Riucorb, Passanant, Belltall, la Pobla de Carivenys, Aguiló, Santa Coloma de Queralt, les Piles i Biure formen part d'aquest paisatge.

És un territori amb una gran diversitat estructural. De nord a sud comprèn la conca alta del riu Corb, els altiplans de Conesa i la conca de Santa Coloma de Queralt. El conjunt constitueix una àrea de transició entre el sector de conques d'erosió de la Conca de Barberà i els altiplans de la Segarra. L'altitud varia entre els 550 m de Vallfogona de Riucorb i els 895 m del Pla de Maria, el punt culminant, si bé la majoria de la unitat es troba al voltant dels 700 metres.

El relleu està modelat en materials sedimentaris de l'Oligocè que, a la vora sud de la conca de Santa Coloma de Queralt, estan basculats cap el nord-oest, a causa de l'aixecament del bloc de Gaià. En aquest sector hi predominen conglomerats, gresos i margues de colors rogencs, que són substituïts per calcàries detrítiques, margues i gresos groguencs d'origen lacustre tant en el centre de la conca com en els altiplans del sector de Conesa. Predominen els materials poc resistents que han estat rebaixats per l'acció de les aigües corrents, deixant a la vista els materials carbonatats més compactes, que coronen turons com el de Forès i conformen els fronts d'algunes costes.

Figura 2.2. En les immediacions de Vallfogona de Riucorb la xarxa fluvial ha obert estretes i profundes valls. Boscos de pinassa i de pi blanc recobreixen densament les obagues.

Figura 2.3. Paisatge agroforestal a l'est d'Albió. A l'extrem nord de la unitat, a la vall alta del riu Corb, la orografia és més irregular, propiciant una major presència de vegetació espontània.

L'estructura del relleu i el modelat posterior efectuat pels agents erosius (el riu Gaià i el riu Corb principalment), ha condicionat la configuració d'una divisòria d'aigües que segueix la ruptura de pendent, des de l'extrem oriental de la serra del Tallat passant per les elevacions de la Faneca i de les Forques (a ponent de Forès) fins a Rauric i el turó del Montfred, ja en el límit amb la comarca de la Segarra. Al nord d'aquesta línia divisòria s'inicia un territori d'altiplans lleugerament inclinats cap el sud-oest, on la xarxa hidrogràfica del riu Corb s'hi ha encaixat fins a obrir un conjunt de valls estretes a l'alçada de Vallfogona de Riucorb. Al sud, el treball erosiu del riu Gaià ha excavat una petita conca d'erosió al fons de la qual s'emplaça el poble de Santa Coloma de Queralt, el principal nucli de la Baixa Segarra. Encara hi ha una petita àrea, al nord del poble d'Aguiló, que és drenada per la riera de Clariana, tributària del riu Anoia.

El relleu és molt variat i es caracteritza per una orografia de caràcter irregular. Els principals desnivells es localitzen a la vall del riu Corb, on les condicions orogràfiques fan molt difícils els conreus. Aquesta zona feréstega s'estén de fet fins a Conesa, on prenen forma unes planes extenses que s'han aprofitat per a l'agricultura: Pla de Conesa, Pla de Serè, Pla del Pi, Pla de la Sala, Pla d'en Canela, Comacabota, Plans dels Corral, Plans de la Maria, Plana del Mensa i Pla de Codony. Aquestes planes, que es corresponen amb l'extrem meridional dels altiplans de la Segarra, acaben amb un desnivell molt marcat entre el Tossal del cap de Terme i la Faneca que els separa dels terrenys topogràficament deprimits de la conca de Barberà. La transició cap a la conca de Santa Coloma de Queralt és en canvi més suau, sense un pendent tan marcat. La conca de Santa Coloma de Queralt es correspon amb una cubeta d'erosió excavada pel riu Gaià. El seu origen és similar al de la Conca de Montblanc, si bé la seva evolució està

menys avançada, de manera que es troba a una altitud mitjana de 700 m. Estructuralment, forma part del conjunt de conques depressionàries que es troben al marge inferior de la Depressió Central Catalana.

El límit amb la conca de Montblanc, situada a un nivell topogràfic inferior, el dibuixa el coll de Deogràcies i la petita carena que cap el sud enllaça amb la serra de Comaverd. Pel costat sud, el modelat suau de la conca deixa pas a relleus més abruptes i recoberts pels boscos a l'alçada de Sant Gallard i Biure, que enllacen de forma gradual amb les muntanyes de l'Alt Gaià.

Els corrents d'aigua de la Baixa Segarra tenen poca entitat, però han ajudat a modelar un relleu que condiciona els assentaments humans i la disposició dels usos del sòl. El Gaià és el principal riu del sector sud. El torrent de Claret, la rasa de la Banyà, la rasa del Pont Xic, el torrent de l'Argila i el torrent de Biure en són els principals afluents. Malgrat que només el curs alt del Gaià es troba dins la Baixa Segarra, la seva importància en el procés de modelat és innegable, ja que és el principal agent que explica l'existència de la conca. El riu més important del sector nord és el Corb, afluent del Segre. El Corb neix entre Rauric i Montargull, dues pedanies de Llorac. Circula profundament encaixat en les calcàries micrítiques i les margues del sud d'Albió fins arribar a Vallfogona de Riucorb. Els seus afluents són petits torrents per on es canalitza l'aigua que neix en els altiplans de Forès, Conesa i Rauric. El més important és el riu Seniol, que articula una petita xarxa de torrents estesos al voltant del Pla de Maria.

L'activitat agrícola secular a la Baixa Segarra ha provocat la desaparició de bona part dels espais forestals i ha fet retrocedir la vegetació natural als espais més inaccessibles. Les comunitats vegetals més esteses són les pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*), sovint amb un sotabosc de brolla calcícola, i els claps d'alzinars i carrascars, aquests darrers en estreta correspondència amb la tendència continental del clima mediterrani que impera en el territori. Els 700 metres d'altitud mitjana impliquen unes temperatures anuals relativament baixes (9,8°C de temperatura anual mitja a Santa Coloma de Queralt). Les serres que separen la Baixa Segarra del mar provoquen que quedi un xic a redós de les pertorbacions mediterrànies. Les precipitacions anuals oscil·len al voltant dels 500 mm, si bé el caràcter irregular del clima mediterrani provoca una alta variabilitat. El descens de les temperatures es fa notar sobretot a les obagues i als fons de les valls on s'hi troben pinedes de pinassa (*Pinus nigra subsp. salzmannii*) i de pi roig (*Pinus sylvestris*), presents sobretot als voltants de la vall alta del riu Corb fins a la Cirera, als relleus dels voltants de Conesa i en alguns indrets al sud de Forès. També hi ha claps de rouredes de roure valencià (*Quercus faginea*) que es localitzen sobretot al marge esquerra del riu Corb, a Passanant i en els fondals del sud del Pla de Maria. A la vora dels cursos d'aigua s'hi fan comunitats de ribera.

La vegetació arbustiva només té una presència important al vessant sud de la serra del Tallat, si bé també és present en altres espais,

Figura 2.4. Santa Coloma de Queralt des de l'Aguiló. Al llarg de la Baixa Segarra hi ha una sèrie de planes on s'estenen importants zones agrícoles, essent la conca de Santa Coloma de Queralt la més important. A la meitat oest de la unitat la seva presència és més reduïda, condicionada per una orografia més irregular.

sobretot en els terrenys més baixos i més assolellats. Sol estar constituïda per brolles calcícoles de romaní (*Rosmarinus officinalis*).

Al marge esquerre del riu Corb, l'alternança de boscos caducifolis, boscos aciculifolis i algunes comunitats de vegetació de ribera (sobretot canyissars), formen un mosaic paisatgístic que ha merescut la inclusió de l'espai dins la Xarxa Natura 2000, amb la denominació Obagues del riu Corb.

El fet que el predomini de l'àrea agrícola sigui tan gran fa que l'afectació del foc sigui escassa. Només el sector sud de la baixa Segarra (les primeres estribacions de les muntanyes de l'Alt Gaià, amb un recobriment majoritàriament forestal, i el mosaic agroforestal del sector oriental de la conca de Santa Coloma de Queralt) forma part d'un Perímetre de Protecció Prioritària en prevenció dels incendis forestals.

Els conreus herbacis de secà ocupen gairebé les tres quartes parts de la superfície de la Baixa Segarra. Es localitzen sobretot a les zones més planeres: Aguiló, Santa Coloma de Queralt, Passanant, el corredor que formen la Plana del Mensa, el Pla de Codony i els Plans de Conesa i el Pla de la Sala. En els indrets de relleu més trencat, els conreus herbacis s'alternen amb espais boscosos, generalment pinedes i rouredes de roure valencià.

La parcel·lació agrària no segueix traçats rectilinis sinó que, a diferència d'altres espais, adopta línies més sinuoses adaptant-se a la configuració del relleu tot resseguint, sovint, les corbes de nivell. Als marges dels conreus s'hi desenvolupen comunitats arbustives i herbàcies amb un paper important en la connectivitat ecològica a una escala local.

En relació amb l'activitat agrícola hi ha una important presència de granges i altres equipaments agraris, bastant visibles. Aquestes granges i equipaments es localitzen sobretot a la rodalia de Santa Coloma de Queralt.

Evolució històrica del paisatge

Les condicions del medi físic han permès l'assentament humà en el territori des de temps remots. Malgrat tenir un clima cru en relació als territoris del voltant, la combinació del clima amb sòls generalment argilosos (tot i que amb abundant pedregositat en alguns altiplans) ha permès una agricultura cerealícola important, amb uns dels millors rendiments de cereal de secà en tot el país. D'altra banda, l'escassetat d'aigua, provocada per la ubicació del territori a la capçalera de diversos rius i torrents, no ha estat obstacle per a una ocupació del territori que ha anat a buscar, històricament, la vora d'aquests cursos fluvials (el riu Corb, sobretot) o bé aquells punts dels altiplans on es localitzaven fonts naturals, en general d'escàs cabal, complementades amb l'aigua de cisternes.

S'ha de pensar que, malgrat que no hi ha dades, aquesta ha estat una zona bàsicament cerealista des de fa segles. L'ocupació humana és continuada, almenys des del moment de la repoblació cristiana en època feudal, que sembla clara al segle XI, tot i poder ser anterior en alguns punts. Des del castell de Queralt es va produir un salt posterior cap a la colonització de la Baixa Segarra des dels castells d'Aguiló i de Santa Coloma. El procés de repoblació va condicionar una ocupació a partir de petits nuclis al voltant de castells o torres que van donar lloc als assentaments actuals i a les masies disperses. El cereal apareix com a principal conreu, compartint protagonisme amb altres conreus com el safrà (edat mitjana i moderna, amb mercat a Santa Coloma). El territori es configura com a zona agrícola i Santa Coloma exerceix de mercat de tota la Baixa Segarra i territoris propers, com Bellprat i Pontils-Sta. Perpètua de Queralt. Això fa que, mentre les Piles i la resta de petits assentaments derivats de la repoblació medieval han tingut sempre unes dimensions modestes, Santa Coloma es va configurar com a nucli de certa importància. L'expansió agrària del segle XVIII va comportar el seu creixement fins als 1.900 habitants segons el cens de Floridablanca (1787), mentre que el conjunt de nuclis inclosos a

l'actual terme de les Piles (les Piles, Biure, Guilmons, Figuerola i Sant Gallard), tot i créixer, no arriben als 300 habitants en la mateixa data. Pel que fa als nuclis situats a l'altiplà de Conesa i a la Vall del riu Corb (Rauric, la Cirera, Albió, Llorac, Vallfogona de Riucorb, Conesa, Forès, Segura, Savallà del Comtat, Belltall, Glorieta i Passanant), cap d'ells supera els 250 habitants segons el cens de Floridablanca (segle XVIII).

El màxim poblacional de Santa Coloma s'ateny el 1936, quan arriba a més de 3.400 habitants. Després d'un cert estancament durant la postguerra, la davallada demogràfica comença a ser comuna a Santa Coloma i als altres nuclis de població fins a l'actualitat. La modernització de l'agricultura i la ramaderia (amb proliferació de granges d'aviram i porquí a l'entorn de Santa Coloma) provoca la pèrdua d'actius agraris que no és compensada pel sector industrial. El sector del tèxtil és testimonial actualment i el creixement de nous sectors, com el de prefabricats de formigó de capital local, malgrat ser l'activitat actual de major dinamisme, amb prou feines compensa la davallada de les altres activitats industrials. Hi ha un incipient turisme i un petit moviment de segones residències que ha comportat la restauració de cases antigues en els nuclis petits. En els darrers anys, el nombre de censats ha crescut de forma feble però contínua a Santa Coloma i a les Piles.

Al sector dels altiplans de Conesa i a la vall del riu Corb, el màxim poblacional s'ateny a mitjan segle XIX, quan els termes municipals de la zona arriben a assolir poblacions entre els 400 i els 600 habitants (amb l'excepció de Passanant que arriba puntualment a superar els 1.000). Però la crisi agrària de final del XIX i la lògica industrial de les ciutats, que buida les zones agrícoles, fa que des dels censos de 1860 o 1887, hi hagi hagut una davallada contínua i intensa de la població. El petit desenvolupament turístic de Vallfogona de Riucorb al voltant del Balneari, a inicis del segle XX, és només una anècdota que no atura el despoblament impulsat per la progressiva modernització agrària i la manca d'industrialització. Els anys 60 i 70 són especialment durs pel que fa a la pèrdua de població, deixant alguns nuclis completament abandonats i d'altres amb una població ben escassa.

En relació a l'agricultura, cal considerar l'expansió de la vinya al llarg dels segles XVIII i XIX, sempre com un conreu amb menor extensió que el cereal, segurament a causa dels condicionants climàtics. Això es pot veure en les xifres de l'amillament de la segona meitat del segle XIX que cita Carreras Candi en la seva Geografia de Catalunya de l'any 1900. Segons aquestes dades, més d'un 50% del territori dels termes municipals de la Baixa Segarra estava conreat, amb un clar domini del cereal (aproximadament un 35% del territori incloent el guaret, encara important, i segurament conreus alternatius com lleguminoses, de menor extensió). La resta de zones conreades era ocupada per la vinya (9%) i petites extensions d'horta i oliveres, amb una presència relativament important d'avellaners, que segurament ocupaven espais abandonats per la vinya arrel dels efectes de la fil·loxera. També cal tenir en compte que possiblement algunes vores dels camps eren

ocupades per oliveres i ametllers, tal com passava en altres zones properes. Aproximadament, un 8% de l'espai estava ocupat pel bosc, un 28% era inculte, mentre que un 18% de les terres eren pastures.

Durant el segle XIX apareixen també les activitats industrials a Santa Coloma, amb la presència de telers de filats i teixits de cotó, segurament per influència de la creixent activitat industrial d'Igualada. Aquesta activitat contribueix al creixement de la població colomina a la segona meitat del segle XIX. A l'inici del segle XX, la presència de la indústria tèxtil és clau per entendre com Santa Coloma continua creixent en un context rural abocat a l'emigració. Segurament recollí part de les pèrdues demogràfiques de la seva àrea d'influència, incloses les Piles i les poblacions de l'altiplà de Conesa i la vall del Corb.

Dels darrers 40 anys cal destacar la modernització del sector agrari i la seva especialització en el cereal extensiu, la implantació d'algunes granges intensives (aviram i porcs), el descens de la ramaderia extensiva i l'escàs impacte, almenys fins ara, de les segones residències sobre el territori. En els darrers 15 o 20 anys s'han refet cases de nuclis antics i s'ha revitalitzat el balneari de Vallfogona, que havia viscut alguns anys de decadència. Existeix una certa activitat turística, molt incipient, que a penes es reflecteix en alguns establiments de restauració, alguna casa rural, un càmping (Segura) i un centre nudista (el Fonoll, a Passanant i Belltall).

Organització actual del paisatge

El paisatge de la Baixa Segarra conserva, tot i la seva heterogeneïtat interna, una coherència que el singularitza respecte les unitats veïnes. La configuració del relleu en conques i altiplans ha permès un paisatge on hi predominen les grans àrees obertes, amb àmplies visuals presidides pels conreus de cereals. No és, però, un paisatge monòton: l'àrea agrícola està delicadament fragmentada per estretes franges de vegetació que ressegueixen la xarxa de torrents.

El poblament es concentra en nuclis compactes i de dimensions reduïdes. El seu emplaçament respon a lògiques diverses. Des de pobles que es localitzen en punts elevats com Forès, la Cirera, l'Aguiló o Passanant, seguint en bona mesura estratègies defensives d'èpoques pretèrites, fins a nuclis que se situen a les planes i que, actualment, a causa de la millor accessibilitat, són els que aglutinen la població de la unitat, especialment Santa Coloma de Queralt. Alguns pobles, com és el cas de Forès i l'Aguiló, emplaçats en punts prominents, són magnífiques talaies que ofereixen a l'observador extenses panoràmiques sobre el mosaic agroforestal.

Figura 2.5. Vista general de l'Aguiló (municipi de Santa Coloma de Queralt). Bona part de la població s'ha establert tradicionalment en els punts més elevats del territori. Nuclis com l'Aguiló, Forès, Rauric, Llorac o Cirera són bons exemples del fenomen.

El paisatge actualment dominant és una barreja entre zones de monoconreu de cereal, que ocupen la gran majoria del territori de l'àrea de Santa Coloma de Queralt, i un mosaic de camps de conreu i boscos i bosquines de pi i roure. En general, es poden distingir tres àmbits de diferents paisatges:

-Les costes o pendents forts situats als vessants orientats més o menys al sud. Constitueixen el front de la «cuesta» que formen els materials terciaris lleument inclinats cap a la plana de l'Urgell. En aquests solans de pendents forts, l'aprofitament tradicional havia estat de camps de conreu estrets i allargats seguint les corbes de nivell i separats per marges de pedra seca. Actualment s'hi troben encara alguns camps de conreu, però la major part estan abandonats i dominen els bosquets de pi blanc (que amaguen els antics marges), les joncedes i fenassars allí on els marges es troben en bon estat i on s'ha mantingut el conreu fins més tard, i les garrigues i brolles, successores d'algun incendi forestal. Es pot veure bé aquest tipus de paisatge a la costa que ressegueix la unitat d'oest a est, entre la carretera de Belltall i Conesa, o en tota la solana de la vall del Corb i de la rasa de Saladern.

-Els altiplans (els «plans», en la terminologia local), presenten en general una lleu inclinació vers el nord-oest d'acord amb la disposició de les capes de roca. Solen estar ocupats per amples camps de cereal. Els camps estan separats per talussos més o menys coberts de vegetació arbustiva i esbarzerars. Als marges dels plans, quan comencen els pendents dels barrancs, o bé en els sectors més alts, on aflora la roca calcària, els camps estan substituïts per boscos

mixtos de roure, pi roig, o pi blanc, com a la serra de la Portella, els costers que separen la zona dels plans de Conesa.

Resseguint els torrents i rases de la zona, sol trobar-se una filera de vegetació de bosc de roures i pins, —com en el cas del riu Gaià—, amb presència de petits claps de bosc de ribera. També s'hi troben brolles, esbarzerars i joncedes.

-Les obagues són vessants de pendent marcat, si bé generalment menor que les solanes. El pendent fort i la menor insolació han fet que la presència de conreu hi sigui força menor i hi domini el bosc de pi blanc, pinassa o pi roig junt amb roures de fulla petita. El cereal forma claps aïllats o resseguint graons formats per la disposició dels estrats més tous, antigament amb marges, allí on el pendent és menor. A les parts baixes dels vessants o a l'enllaç amb els altiplans hi és més present.

Aquest esquema general del paisatge agrari cal completar-lo amb quatre subàrees singularitzades. En primer lloc, els plans de Conesa, que s'allarguen cap a Santa Coloma de Queralt i que formen un altiplà on domina de forma molt clara el monoconreu cerealista i on el bosc hi és només puntual. En segon lloc, la vall del riu Seniol -o rasa de Saladern- i especialment la vall del Corb donen lloc a un paisatge de vall clarament individualitzat de la resta per la presència de la petita plana al·luvial, amb una línia de bosc de ribera i conreus d'horta i vinya entre el cereal que li confereix personalitat pròpia. També aquí els ametllers i les oliveres apareixen a les parts baixes de la vall. En tercer lloc, el sector de contacte amb la unitat de l'Alt Gaià, des del coll de Deogràcies fins Aguiló és més ondulat i amb més fragments de bosc o vegetació natural. Finalment, la conca de la riera de Clariana és una clotada més planera i on els conreus hi tenen una major presència.

Pel que fa als nuclis urbans, cal distingir Santa Coloma de Queralt de la resta. Santa Coloma manté un centre urbà de construcció antiga al voltant de la plaça Major, amb carrers estrets i cases de pedra o rebocades, vorejat per ravals més moderns de tipologia constructiva més diversa: des de cases entre mitgeres dels segles XIX i inicis del XX fins a dos petits sectors d'habitatges unifamiliars moderns. Els sectors nord-oest i nord-est del casc urbà estan dominats per les instal·lacions industrials, on tenen molta presència les empreses de prefabricats de formigó, situades al costat de la C-241. També a la sortida en direcció a Sarral s'hi localitzen naus industrials de gran superfície.

A la resta del territori, els nuclis urbans són de petita dimensió, de vegades, agrupacions d'algunes cases i prou. La tipologia d'edificació sol mantenir l'edifici de pedra o rebocat i pintat, amb finestres i portes de pedra. A la Pobla de Carivenys hi ha una petita zona que, per tipologia constructiva, és assimilable a les urbanitzacions de vivendes unifamiliars tan presents en altres indrets de Catalunya, mentre que a les Piles s'hi han construït algunes fileres d'adossats. Cal esmentar en diversos indrets la presència de naus i d'alguns xalets prefabricats de formigó. En el primer cas són edificis de suport a l'activitat agrària -per guardar el tractor o la palla- a la vora dels nuclis urbans o en algun

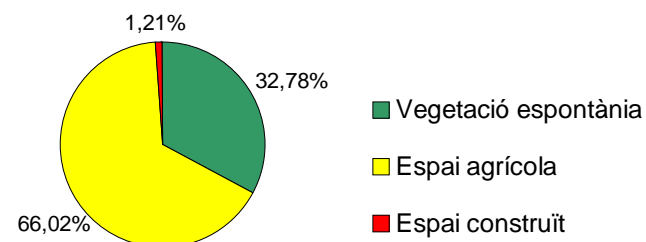
cas, aïllats. En el segon, es tracta de cases relativament recents, poc esteses i que només algunes vegades es troben a l'interior de nuclis urbans. També fora dels centres urbans, de forma disseminada (especialment en el terme de Santa Coloma), hi ha una presència significativa de granges.

Els dos punts de caràcter més turístic, el balneari de Vallfogona i el nucli nudista del Fonoll, han mantingut, en general, l'edificació tradicional o de pedra i només en el balneari hi ha una certa dispersió de les cases al llarg de l'eix de la carretera.

Com a única infraestructura important es pot ressenyar la C-241, que travessa la unitat en sentit longitudinal SW-NE i al costat de la qual es troben els tres nuclis principals: les Piles, Santa Coloma i Aguiló. És una carretera amb força trànsit, especialment a través de la comunicació amb la N-II a la Panadella, que es fa per la T-221. Tant l'una com l'altra tenen una certa amplada i faciliten l'entrada i sortida no tan sols de turismes sinó també de grans camions que serveixen a les empreses de Santa Coloma.

Les altres carreteres són locals i a penes tenen incidència paisatgística i econòmica, amb l'excepció de la C-14, que travessa el nucli de Belltall i és l'única que per dimensions i trànsit té un cert impacte paisatgístic. La T-224, entre el Molí de la Cadena i Santa Coloma de Queralt, és també un eix de cert trànsit tant per la gent local com pels nombrosos visitants de la vall del Corb.

Grans usos i cobertes del sòl

Expressió artística del paisatge

El paisatge de la Baixa Segarra no ha comportat l'existència d'obra artística d'interès més enllà de l'estrictament local, almenys pel que fa a pintura, fotografia o altres arts de la imatge. Pel que fa a pintors, cal esmentar l'obra d'Enric Pinet, recollida en part en un petit museu a Vallfogona de Riucorb, que en algunes obres va pintar els pobles de la vall del Corb, i també l'obra anterior del sabadellenc Joan Vila-Puig, amb estampes de pobles i feines del camp relacionades amb el secà.

En relació a la literatura, cal destacar l'obra del rector de Vallfogona (s. XVII) que, tot i que en general no tracta del poble o la zona, sí que dedica alguns dels seus versos satírics, per exemple, al riu Corb, un dels elements geogràfics més representatius de la zona:

*Ací lo Nil no ens rega,
 Ni el Danubi ens circueix,
 Ni a Ganges hi ha qui el conega
 Ni el Tigris ens dóna peix,
 Ni hi ha qui de l'Èufrates bega.
 Una petita riera
 Banya esta nostra ribera,
 Que tota es conreua i llaura,
 I si qual Taix, no la daura,
 Daura-la d'altra manera.*

El nucli urbà de Vallfogona mostra rajoles amb la reproducció de versos del famós rector a tots els carrers, que contribueixen a donar singularitat al poble.

D'altra banda, hi ha un text històric que ha contribuït a donar a la vall del Corb un valor de ruralitat i autenticitat relacionat fins i tot amb les essències catalanes. Es tracta d'un text del catalanista Josep Coroleu publicat a «La Renaixensa» (1892), que en parla com «la vall de les Papallones» i en lloa tant el paisatge com la salut del clima i de l'entorn. Un dels paràgrafs diu: «Assí tot es catalá pur y castís, sens barreja de cosmopolitisme en lo llenguatge, en les costums, ni en les idees. Aixó es la patria; la patria no adulterada per los que creuen que no es possible'l progrès sino blasfemant d'ella i renegant dels avis».

De la banda de l'Urgell, personatges com Lluís Foix (de Rocafort de Vallbona i exdirector de la Vanguardia) han contribuït a difondre la imatge del conjunt de la vall del Corb com a un paisatge rural, harmònic i de gran interès.

Les publicacions que tracten la Baixa Segarra des del punt de vista turístic en destaquen l'interès històric dels nuclis de població i les virtuts estètiques del mosaic de cereal i bosc existent a la major part de la zona. Cal remarcar en aquest sentit la vall del Corb, que té una clara

personalitat i que és reivindicada, tant des del costat de la Conca com de l'Urgell, com a una petita comarca, que es perllongaria fins a Belianes i incloent dins del seu àmbit punts com Vallbona de les Monges.

La vall del Corb disposa de diverses publicacions de tipus guia que són d'interès per les fotografies i els textos dirigits als visitants. Els valors remarcats són: el paisatge rural poc artificialitzat, que combina diversos tipus de conreu i boscos; els elements històrics (castells, esglésies); l'arquitectura medieval de pedra i, en algun cas, els elements de pedra seca; els pobles de «marca»; els elements medievals de la vila de Santa Coloma de Queralt (església, castell, Santa Maria de Bell-lloc, call jueu, portals); el balneari de Vallfogona; els molins antics i l'alimentació artesana.

Figura 2.6. Pintura del paisatge de l'entorn de Vallfogona de Riucorb a principis de la dècada de 1930. Autor: Joan Vila-Puig (1933).

Dinàmica actual del paisatge

A la Baixa Segarra l'activitat primària és la principal modeladora del paisatge en l'actualitat. La resta d'activitats econòmiques tenen una incidència puntual sobre el paisatge: la dinàmica demogràfica tendeix a mantenir els actuals nuclis urbans en dimensions reduïdes, excepte a Santa Coloma de Queralt i, de moment, la demanda de segones residències és escassa. Per tant, no hi ha creixements urbanístics que puguin desvirtuar gaire el model heretat, tot i que va augmentant l'arribada de residents de cap de setmana i vacances.

A Santa Coloma de Queralt, la petita expansió del nucli urbà residencial s'afegeix a l'expansió de les indústries (especialment les de prefabricats de formigó) que està donant lloc a un entorn visualment desordenat a l'entrada a la vila pel costat nord.

La presència de ramaderia és, en general, escassa, si bé alguns dels equipaments associats tenen un important impacte en alguns punts, sobretot a la zona de Santa Coloma de Queralt, on té major incidència. A més, també hi ha algun ramat d'ovelles i de cabres que mantenen els antics camps de conreu com a herbassars per pastura. La silvicultura no és una activitat important i es limita a tals esporàdiques sense planificació.

D'altra banda la presència de l'espai PEIN de les obagues del Corb als termes de Llorac i Savallà ha de contribuir al manteniment del bon estat dels boscos mixtos de roure i pi. En el mateix sentit, les àrees forestals del conjunt de torrents i interfluvius del sud del Pla de Maria, formen part de la Xarxa Natura 2000.

En general, i sempre amb l'excepció de l'entorn de Santa Coloma de Queralt, no sembla haver-hi possibilitats de creixement industrial.

La presència de parcs eòlics pot causar canvis paisatgístics d'una certa magnitud, atès l'elevat nombre d'aerogeneradors en servei i projectats.

Pel que fa a altres infraestructures, cal ressenyar l'ampliació de la C-14, a la zona del nucli de Belltall; la C-241, entre Rocafort de Queralt i Santa Coloma de Queralt; i la T-224, entre Santa Coloma de Queralt i Vallfogona de Riucorb. Aquesta darrera pot portar problemes d'impacte ja que es tracta d'una vall, la del Corb, amb un paisatge de gran bellesa que constitueix un dels principals atractius turístics.

Valors paisatgístics

Pel que fa als **valors estètics**, el conjunt de la Baixa Segarra presenta unes característiques paisatgístiques que podrien ser considerades amb un alt valor per la majoria de la població, bàsicament per els següents motius:

-El mosaic agroforestal que domina el sector de la vall del riu Corb, amb poca presència d'elements artificials i relleu ondulat, pot resultar molt atractiu per a la majoria de la població urbana i de la pròpia zona, ja que transmet una idea de ruralitat i tranquil·litat. Al mateix temps, la fesomia canviant d'aquest paisatge, on hi ha una presència significativa de roures i altres arbres de fulla caduca (almenys a les obagues) junt als camps de cereal, li dona un valor afegit. A la primavera la imatge és de verdor. A l'inici de l'estiu destaca el contrast entre el verd del bosc i el groc del cereal. A la tardor són els diversos tons de la fulla dels arbres els que destaquen i a l'hivern és la presència de la boira als fondals o les gebrades sobre els arbres i els camps. És cert que aquest tipus de paisatge pot repetir-se, de forma similar, en altres indrets de les parts altes de la Depressió Central Catalana, però a les comarques de Tarragona, els elements de pedra seca contribueixen a donar-li un valor afegit.

-El domini del conreu de cereal als plans de Conesa i Santa Coloma de Queralt, trencat per petits bosquets i rases i amb poca presència d'elements artificials, resulta molt atractiu. La verdor dels camps a la primavera pot ser prou agraïda a la vista de la major part de la població de les comarques de Tarragona, on constitueix una excepció.

-Amb l'excepció de Santa Coloma, els nuclis urbans mantenen, en bona part una tipologia d'edificis de pedra o amb elements de pedra que també contribueix a donar una imatge de ruralitat al territori (sovint més buscada que real, ja que hi ha moltes cases de propietaris forans) que pot ser molt apreciada per bona part de la població. Cal remarcar la qualitat constructiva de la pedra calcària dels altiplans de la Baixa Segarra.

D'altra banda, la disseminació d'assentaments pel territori també ajuda a donar valor al mosaic agroforestal dominant. Potser la zona on aquests valors són més clars és a la vall del Corb, on s'hi afegeix un relleu més destacat (i per tant més «de muntanya» tot i les modestes alçades) als elements esmentats. Aquest fet ha donat lloc, des de fa anys, a una certa presència de visitants interessats per l'entorn, presència incrementada a més pel Balneari de Vallfogona.

El cas de Santa Coloma és diferent, ja que constitueix una vila relativament gran en un entorn de nuclis de molt petita dimensió. Tot i que els afores de la vila, especialment al llarg de la C-241, estan força descuidats pel que fa a la imatge, l'interior té zones i punts de gran valor estètic, com ara els entorns de l'església, el barri jueu o els voltants de la plaça Major.

Figura 2.7. Tot i el domini dels conreus herbacis, al voltant del riu Corb la vegetació espontània s'estenen algunes importants masses forestals.

Des del punt de vista dels **valors ecològics**, destaca la presència d'un Espai d'Interès Natural: les Obagues del riu Corb, compost per 327 ha. de boscos mixtos de roure de fulla petita, pi i alzina. La seva vàlua resideix en que constitueix una irradiació meridional del domini climàtic de la roureda de roure de fulla petita. A aquest fet cal afegir la varietat d'ambients presents en el territori (diversos tipus de bosc i bosquines, a més d'espais conreats força imbrincats), que donen lloc a un elevat nivell de biodiversitat, amb espècies de fauna i flora pròpies dels boscos eurosiberians i també dels secans interiors.

La funció de connector biològic és aplicable a tot el territori en general. Constitueix una zona de pas entre el Pirineu i el litoral a través de la zona més elevada de la Depressió Central (la Segarra) i les muntanyes del Gaià, indrets amb feble pressió humana si s'exceptuen els conreus de cereal de secà, part indestruïble del paisatge. D'altra banda, a l'oest la unitat es perllonga cap a les muntanyes del Priorat per la carena de la serra del Tallat constituint també una zona de pas entre indrets de muntanya mitjana interior. Finalment, i de forma puntual, cal esmentar el valor dels rius i rieres existents (capçalera del Gaià, el Corb, el Seniol, les rases de Conesa i Forès, el torrent de Biure), que mantenen petits boscos de ribera i fins i tot alguns canyissars de certa grandària en alguns punts (prop de Saladern, per exemple).

Entre els **valors productius**, com ja s'ha comentat, es troba el cereal de secà. La bona composició dels sòls i l'activitat agrícola secular proporciona valors de fertilitat molt bons per a un indret de secà com aquest. Tot i això, hi ha determinades àrees, com les parts més altes dels altiplans, que presenten una elevada pedregositat, factor negatiu per al conreu. Aquest fet, però, es compensa amb la fertilitat dels «fondos». De fet, l'especialització és gairebé total en el blat i l'ordi. També les terrasses del Corb són indrets amb bona fertilitat que històricament han estat utilitzats per a d'altres conreus com la vinya, les oliveres i l'horta.

Pel que fa als aprofitaments forestals, podrien ser superiors als actuals. L'estructura de la propietat, la fragmentació de les taques de bosc, la mínima rendibilitat de l'activitat forestal i la destinació al conreu de bona part de les terres dificulten enormement aquesta possibilitat. La qualitat dels sòls i el clima de muntanya mitjana també podrien afavorir una major producció forestal, tant de coníferes com de planifolis.

Les activitats cinegètiques es donen amb una certa importància i estan basades en el senglar i la caça menor, especialment les perdius (amb repoblacions periòdiques). La Baixa Segarra es beneficia de la proximitat de zones amb major riquesa com les muntanyes de l'Alt Gaià.

Les activitats mineres i industrials són gairebé inexistentes, tot i que històricament hi ha hagut molins i alguna bòbila (la Teuleria, prop de Santa Coloma). La qualitat de la pedra ha afavorit en indrets puntuals

l'extracció de lloses de calcària, però no es tracta d'una activitat continuada en el temps ni de gran volum. És cert que les indústries, especialment les de prefabricats de l'entorn de Santa Coloma de Queralt, utilitzen l'aigua local com a part de la producció, però la resta de matèria primera ve de fora.

La ramaderia extensiva ha donat lloc a la producció de formatges artesanals a Albió.

L'activitat turística té un punt d'interès des de fa almenys un segle al Balneari de Vallfogona. Això fa que, després de l'agricultura, el turisme sigui l'activitat econòmica que més rendes genera, tant per la presència del balneari com d'un hotel especialitzat, a més d'un conjunt de segones residències i apartaments de lloguer. L'activitat es concentra en els mesos d'estiu però, cada cop més, es reben també força visitants per les vacances de Setmana Santa i els caps de setmana del bon temps. També cal esmentar el centre nudista de Fonoll (Passanant), tot i que actualment la seva situació encara no està regulada. Destaquen també diversos punts d'interès històric i artístic a Santa Coloma, tot i que no ha generat gaire dinamisme turístic, si s'exceptua algun restaurant i l'obertura d'un hotel. A la resta del territori, tot i que l'ambient rural, amb evidents atractius paisatgístics i patrimonials, podria permetre una major explotació del turisme, el desenvolupament és molt limitat, amb un càmping a Segura, una casa de colònies a les Piles i algunes cases rurals. L'hivern és dur i amb boires freqüents, fet que dificulta el turisme, però la resta de l'any ofereix sens dubte un condicionant climàtic prou bo com per a permetre una activitat força més desenvolupada.

Figura 2.8. Balneari de Vallfogona.

Els **valors històrics** més destacables del paisatge de la Baixa Segarra són:

-El patró de poblament, amb l'única excepció del Balneari de Vallfogona, és molt similar al de l'Alta Edat Mitjana: petits nuclis de població disseminats articulats en torn a Santa Coloma de Queralt, centre tradicional de mercat.

-D'aquest patró de poblament en resten encara, tot i que en diversos estats de conservació, torres defensives i castells (Santa Coloma, Aguiló, les Piles, Biure, i Savallà del Comtat) que evidencien el paper d'avançada de la zona en època d'expansió dels comtats catalans cap al sud. Reconquesta organitzada a partir del castell i comtat de Queralt. Cal remarcar també la línia de castells del Gaià i el seu interès medieval. També es reconeix la petjada dels templers (i hospitalers) en alguns punts medievals de Santa Coloma.

-La pervivència d'alguns exemples de molins medievals com el d'Albió o el de la Cadena, fortificats, o els de la Torre o de Sant Gallard de Baix, tots de gran interès.

-El conjunt monumental de Santa Coloma de Queralt, amb l'església, el castell dels Comtes, el call jueu i Santa Maria de Bell-lloc com a punts més interessants. A més, cal remarcar l'interès i qualitat constructiva dels nuclis antics d'Aguiló i les Piles.

-Els conjunts monumentals històrics i artístics de la Sala i de Conesa, a més de l'interès i qualitat constructiva dels nuclis antics de Savallà, Vallfogona i Passanant.

-Un conjunt d'esglésies medievals força interessant (Conesa, Forès, Sant Pere de Savella, Sant Blai del Fonoll, etc.) juntament amb les esglésies romàniques de Sant Vicenç d'Aguiló, Sant Jaume d'Almenara, Sant Pere de les Roques, Sant Miquel de la Portella, Santa Maria de Guialmons, la Mare de Déu de la Llet de Sant Gallard i Sant Salvador de Figuerola.

-La petjada dels templers, hospitalers i el Cister en diversos nuclis de la Baixa Segarra.

-La presència d'un conjunt de construccions agràries de pedra seca de força interès (marges, pallers, colomers, masets, cabanes...)

No es poden identificar espais de gran importància simbòlica, religiosa o mitològica. Potser cal esmentar el Fonoll, lloc on es realitzava fins als anys 60 del segle XX un pelegrinatge per Sant Blai. Sí que es pot dir que un dels valors associats a la ruralitat de l'entorn és, sens dubte, la

tranquil·litat. D'altra banda, tot i que a Catalunya existeixen exemples similars, aquest paisatge és singular en el conjunt del Camp de Tarragona. S'entén també que un dels valors de la zona és la integritat amb què es conserva el paisatge des del punt de vista de l'escassa artificialització. Pel que fa als espais d'**ús social**, no hi ha indrets que tinguin un especial interès al marge de punts de valor local, com ara alguna font o alguns espais propers als rius i torrents. Potser el Balneari de Vallfogona sigui l'indret més representatiu en aquest sentit i l'únic que pot tenir una dimensió que traspassi l'àmbit local.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

No hi ha gaires punts amb vistes panoràmiques a la Baixa Segarra, atès que es tracta sobretot d'una zona enfonsada en relació a les unitats del voltant. Es podria destacar Aguiló, com a punt més visible de tota la unitat, situat dalt d'un turó que permet contemplar tot l'Alt Gaià i també la vall de la riera de Clariana, a part d'una bona panoràmica del Pirineu. Aguiló era un punt estratègic en la xarxa de castells medievals i per tant visible des de pràcticament tots els castells del comtat.

Des de la carena del coll de Belltall fins a prop de Conesa, s'ofereixen unes visions panoràmiques esplèndides cap a la Conca de Barberà i les serres de la Llena, muntanyes de Prades, Miramar, Voltorera, Cogulló-Comaverd, Montclar i Queralt.

També destaca el mirador del poble de Forès i altres punts accessibles per pista, com el tossal de les Forques, prop d'aquest poble.

Per últim, ressaltar les magnífiques panoràmiques de la plana d'Urgell i la Segarra que s'observen, en dies clars, des del mirador de Savallà del Comtat.

Altres punts que ofereixen panoràmiques de la Baixa Segarra són els petits turons centrals com el de Guialmons, Montargull o Montfred, en el límit nord, on hi ha una bona perspectiva de la clotada de l'Alt Gaià, tot i que els diferents graons que marca el relleu descendent dificulten una vista àmplia. També, des de la serra de la Portella hi ha una bona

panoràmica tant cap a la vall de la riera de Clariana –amb Montserrat al fons, i en dies clars, el Montseny– com cap al nord, vers la plana de la Segarra i les muntanyes del Pirineu. Des del coll de Deogràcies es pot gaudir d'una bona perspectiva cap a la capçalera de la conca de la riera de Vallverd i els Plans d'Almenara, amb bona perspectiva cap a la vall de Bellprat i la serra i castell de Queralt.

Pel que fa a itineraris, la unitat és travessada per diversos senders, tant de petit (PR) com de gran recorregut (GR). Destaca el PR-21 que va de Biure al Montclar (948 m), que es troba a la unitat veïna de l'Alt Gaià. Aquesta ruta mostra la suavitat de línies dels canvis entre camps de cereals i boscos, i ens ressegueix la història de la reconquesta des del segle IX al XI, passant per castells, camps de cereals, ermites romàniques i torres de guaita.

Altres rutes que s'han de prendre en consideració, són el GR-171, que entra a la unitat per Albió i d'aquí continua pel Balneari de Vallfogona, Segura, Saladern i el Fonoll. D'aquí es dirigeix cap a Forès pel barranc o rasa de Forès, tot i que l'antic recorregut (ara GR-171-1) dona un petit tomb per Savella. Des de Forès, el GR-171 continua per la serra del Tallat en direcció a Senan. El GR-171 permet veure alguns dels indrets de vegetació natural més interessants de la unitat, com les valls de les rases de Saladern i Forès, i algunes zones d'altiplans com Segura i Forès. Recorre també els principals punts turístics de la zona, com el Fonoll i el Balneari, a més de llocs d'interès arquitectonicohistòric com Albió, Segura, Saladern, el Fonoll, Savella i Forès.

També ho seria el GR-175, que forma l'anomenada «Ruta del Cister», que uneix els tres grans monestirs de Santes Creus, Vallbona de les Monges i Poblet. Aquesta ruta arriba a la unitat a Forès procedent de Rocafort de Queralt i tot seguit pren direcció oest, coincidint amb el GR-171 uns tres km. Després se'n separa en direcció cap a Belltall i Vallbona de les Monges. El principal atractiu del recorregut per la unitat és el pas per la carena de Forès i els Comalats, amb panoràmiques magnífiques sobre la Conca de Barberà i Serralada Prelitoral, a més de les poblacions de Forès i Belltall.

Les rutes motoritzades més detacades parteixen de Santa Coloma de Queralt:

La primera surt de Santa Coloma de Queralt en direcció sud per la C-241, i tot just sortir del poble trenca a mà dreta per agafar la carretera de Codony, que enllaça directament amb Conesa creuant un mosaic agrari formidable, caracteritzat pels conreus de cereals dels seus pendents de lo Codony (792 m) i del Tossal Rodó (764 m). Un cop a Conesa s'agafa la pista a Forès, que surt del poble resseguint el barranc de les Codines, i combina el mosaic agrari amb bosquines. Finalment la ruta torna a Santa Coloma de Queralt enllaçant des de Forès amb la T-233 fins a Sarra, i d'aquí per la C-241 al punt d'origen.

També des de Santa Coloma de Queralt surt la T-224 que duu fins a Vallfogona de Riucorb. Aquest itinerari ressegueix el curs del riu Corb, on a l'alçada de Llorac entra en un perfil de vall més vertical i capritxós, per sota de l'espai d'interès natural de les Obagues del Riu Corb.

Per acabar, cal destacar l'itinerari que s'endinsa en la unitat veïna de l'Alt Gaià, que parteix de Santa Coloma de Queralt per la T-201, i passa per Pontils, Santa Perpètua de Gaià, Seguer, Esblada, Querol i arriba fins al Pont de l'Armentera per la C-31. En aquesta ruta es gaudeix del contrast del paisatge agrari de secà de l'inici, als boscos de les serres de Brufaganya i de Comanroquer; en especial el tram entre Pontils i Seguer.

Riscos i impactes

El nucli principal de població és Santa Coloma de Queralt, principal eix econòmic i dinamitzador de l'activitat del sector sud de la Baixa Segarra. A la perifèria del nucli urbà abunden tota una sèrie de construccions relacionades amb activitats industrials, equipaments agraris, així com edificis corresponents al poblament dispers. Tot i que el planejament vigent contempla una zona compacta i un creixement racional agregat a la zona urbana existent, la proliferació de grans equipaments agraris i naus de tipologia diversa poden amenaçar amb fragmentar el subtil mosaic agroforestal. A aquests equipaments cal sumar-hi el polígon industrial del nord de Santa Coloma. Cal també considerar la disminució de l'activitat agrícola i la concentració parcel·lària com a factors amb capacitat per canviar de forma significativa el paisatge existent.

L'evolució negativa de l'activitat agrícola pot modificar substancialment el paisatge del sector dels altiplans, ja que és una activitat que caracteritza el paisatge actual.

Altres processos que es podrien considerar riscos en el sentit d'empobrir la qualitat del paisatge de la unitat són:

-El risc d'incendi forestal és elevat a bona part de la unitat. La sequera junt amb la força de la marinada a l'estiu són factors de risc constant cada any. Les parts obagues de les muntanyes presenten condicions d'humitat que dificulten la proliferació d'incendis. Les solanes, en canvi, tenen característiques que fan que els incendis siguin presents amb

Figura 2.9. Tot i que la unitat manté encara en bona mesura un mosaic paisatgístic tradicional, en certs punts proliferen alguns equipaments agrícoles i algunes granges poc integrats en l'entorn. A dalt, alguns equipaments agrícoles a l'est d'Albió (municipi de Llorac).

certa periodicitat, agreujats per la vegetació herbàcia i arbustiva, a més de pels boscos de pi blanc, de caràcter piròfit. Com a elements positius s'ha d'esmentar el paper de tallafocs naturals dels camps -tot i que mentre hi ha el rostoll poden conduir també les flames- i la conseqüent fragmentació de les masses de bosc. També la facilitat d'accés a la major part del territori gràcies a les nombroses pistes forestals i pistes d'accés a les finques. Per altra banda, la facilitat per accedir a les muntanyes també pot afavorir un augment del nombre d'incendis d'origen antròpic.

- En relació a l'impacte de les infraestructures, cal esmentar l'arranjament de la C-14 en el tram de Belltall, amb un gran impacte visual. També pot tenir un impacte important l'arranjament de la T-224 a la vall del Corb. Es tracta d'una vall amb una imatge de ruralitat, bellesa i tranquil·litat que pot trencar-se, almenys en part, si l'arranjament es fa amb poc respecte. També els arranjaments de la C-241 i de la T-221 han generat puntualment desmunts i talussos desprotegits de vegetació i, per tant, impactes visuals.

-Si es duen a terme els parcs eòlics previstos el paisatge de la Baixa Segarra pot resultar afectat. La configuració topogràfica suau i amb nombrosos altiplans de la unitat i la seva extensa xarxa de camins hi faciliten la instal·lació dels aerogeneradors i redueixen les obres necessàries per a la implantació de parcs en relació amb altres zones d'aquestes comarques. Tanmateix, la qualitat del paisatge de tot l'àmbit és elevada i la proliferació de parcs eòlics al llarg de les línies de carena i la presència d'aerogeneradors i línies elèctriques, elements de caràcter artificial molt visibles, poden afectar els valors estètics i de ruralitat que caracteritzen i donen valor a la Baixa Segarra.

-Hi ha un cert risc de creixement de les segones residències en tots els nuclis que pot fer perillar el valor dels nuclis urbans. Fins ara els nuclis urbans es troben en bones condicions, però cal no oblidar que en els darrers temps hi ha hagut una certa implantació de prefabricats de formigó (cases, naus) i d'altres tipus de cases als afores d'alguns nuclis que donen una imatge d'una certa banalitat.

-Hi ha, també, una possibilitat de creixement de les indústries de prefabricats de formigó, que es mostren amb diferència com a l'activitat més dinàmica de la zona. L'impacte sobre el territori podria ser important, tant per la necessitat d'espai que tenen -i la seva disposició una mica desordenada al voltant del nucli de Santa Coloma- com per la necessitat de disposar de dipòsits o abocadors de residus. L'abocador existent actualment està creixent rapidament i es troba en una zona propera a itineraris turístics i de passeig (ruta del Gaià i dels molins). És previsible que a mitjà termini calgui ampliar-lo o resituar-lo.

Descripció de la possible evolució de la Baixa Segarra

A mitjà i llarg termini, les tendències no són clares. En ser un paisatge molt dominat pel cereal, el rumb que prengui la Política Agrària Comuna ha de ser clau. L'alternativa de conreu és difícil degut a l'escassetat de les condicions naturals, i la poca població activa agrària, com correspon a una zona de cereal extensiu, dinàmica que sembla difícil que variï en un futur proper. Així, una reducció en els preus de suport al cereal podria tenir efectes sobre els espais conreats, però el cert és que ja hi ha hagut una reducció de les ajudes i els efectes gairebé no s'han notat. Més aviat sembla que la superfície s'ha incrementat en els darrers anys com a conseqüència de l'ampliació de camps de conreu.

L'envelliment de la població activa agrària no té per què ser un element

d'abandonament del conreu com ho va ser, en el seu moment, l'emigració a les ciutats dels anys 60 i 70. Les tecnologies actuals permeten portar centenars d'hectàrees de cereal en una sola explotació ja que és un conreu completament mecanitzat. El futur sembla que porta a una concentració de les terres en explotacions cada cop més grans, més que a un abandonament important. Per tant, en aquest sentit no sembla que el paisatge agrari hagi de variar gaire.

No es creu tampoc que el paisatge forestal canviï en un futur proper. En tot cas, i com a conseqüència de l'escàs aprofitament dels boscos, es pot donar un augment de la superfície de roures i alzines en detriment de les pinedes que ara ocupen bona part del territori. Cal pensar també que, de continuar la tendència a l'abandonament de la ramaderia extensiva -malgrat les subvencions europees-, àrees que ara són pastures -com ara antics camps de conreu abandonats a les solanes- poden acabar convertits en nous boscos.

La protecció de les Obagues del Corb ha de permetre el manteniment d'un espai representatiu millorant les característiques de les comunitats vegetals existents, especialment les rouredes.

Tant en el cas dels boscos com en el dels conreus, no es creu que el canvi climàtic hagi de tenir uns efectes gaire importants d'alteració de les característiques del paisatge de la zona. Tant el cereal com els boscos de roures, alzines i pins, segurament poden adaptar-se prou bé, a llarg plaç, als possibles canvis, almenys durant els primers decennis del segle.

Una qüestió que s'ha plantejat en algun debat sobre el futur de la zona és la possibilitat d'experimentar un creixement de l'activitat ramadera intensiva, atès que les actuals zones d'implantació a Catalunya tenen un grau de saturació important i greus problemes de contaminació d'aqüífers. No sembla que a curt termini això hagi de ser una realitat, malgrat el dinamisme del sector a Santa Coloma, però podria tenir una certa presència en el futur, amb la qual cosa caldria regular clarament l'activitat per tal que no afectés els indrets més interessants del territori.

Potser l'activitat que té un futur de més creixement és el turisme d'interior, tant en els tres punts més importants de la zona (Santa Coloma de Queralt, Balneari de Vallfogona i el Fonoll) com en general en tots els nuclis. Aquest pot ser un fet que ajudi a actuar sobre aquells aspectes de paisatge que ara presenten més déficits i que ja s'han esmentat en apartats anteriors.

En tot cas, la dimensió actual de l'activitat turística és inferior a la capacitat que té el territori pels recursos de què disposa -i el paisatge n'és segurament el principal. La presència de parcs eòlics pot condicionar l'expansió turística futura.

La localització allunyada en relació als grans nuclis urbans del Camp de Tarragona no fa pensar en un creixement demogràfic sensible, encara que la qualitat de l'entorn pugui ser un atractiu per a determinat tipus de persones. D'altra banda, el teletreball no sembla tenir tampoc efectes gaire importants ni en aquest ni en altres territoris similars en el sentit de provocar augments sensibles de població. Per tant, el creixement dels nuclis urbans queda força circumscrit a l'entorn de Santa Coloma, i a les segones residències i establiments turístics que puguin desenvolupar-se puntualment i moderadament en altres indrets de la unitat, especialment a l'entorn del Balneari de Vallfogona o al nucli naturista de El Fonoll. Amb tot, i amb independència de Santa Coloma, aquestes expectatives de creixement són modestes i difícilment podran alterar sensiblement els paràmetres i valors del paisatge actual si la normativa de construcció s'aplica de forma correcta.

Pel que fa a la indústria, pot plantejar-se un creixement industrial a Santa Coloma i rodalies, basat en els sectors més dinàmics, sobretot els prefabricats de formigó però també d'altres tipus. La proximitat de la N-II i l'existència de terrenys amplis poden ser factors a considerar en el futur per possibles promotors. Tanmateix, l'allunyament dels grans nuclis de població fa pensar que aquest creixement no serà gran.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

Avaluació d'amenaques i oportunitats

Amenaces:

- Per bé que els conreus són molt productius, el fet que hi domini una mateixa tipologia –cereals– el fa vulnerable a les dinàmiques de mercat i a les polítiques europees. Caldria buscar la diversificació de l'activitat econòmica de forma integrada a la realitat de la Baixa Segarra. Una major varietat de cultius incrementaria la diversitat paisatgística de la unitat.
- Les activitats amb més impacte es concentren en una mateixa zona –a l'entorn de Santa Coloma de Queralt–. Per una banda, això implica una degradació d'aquest espai, que també és el que més població concentra; per l'altra, s'evita la multiplicitat de les infraestructures esquitxant el territori. Per tant, caldria seguir en aquesta direcció de concentració d'elements en aquest mateix punt, però de forma ordenada i seguint criteris de integració paisatgística.

- Com passa a d'altres unitats, la ubicació de parcs eòlics pot representar un canvi paisatgístic important, ateses tant la presència dels aerogeneradors com de les línies d'evacuació.

Oportunitats:

- El sentiment de comarca, o de pertànyer a un territori amb una identitat pròpia i diferenciada, és un dels elements més favorables per a la preservació de la qualitat paisatgística d'aquesta zona. El paisatge de la Baixa Segarra es singularitza per haver quedat relativament al marge dels impulsos transformadors més recents. És en aquest sentit que aquest territori es promociona com a lloc rural i tranquil.
- Altres factors que ajuden al desenvolupament local a partir de productes endògens són els basats en rutes que posen en valor el patrimoni històric present a la Baixa Segarra.
- Dins la unitat es distingeixen quatre àrees amb unes característiques paisatgístiques pròpies, fet que augmenta el valor escènic del conjunt.
- La població es concentra als nuclis urbans, la majoria dels quals encara mantenen la seva fisonomia original, fet que ajuda a la promoció dels valors de tranquil·litat i ruralitat anteriorment citats.

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

Objectius de Qualitat paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial del Camp de Tarragona continguts en el capítol 12 de la present memòria (volum 1).

OQP2.1

Un patró històric de poblament medieval ben conservat i sense la presència d'elements que entrin en competència amb les fites patrimonials rellevants o minorin la qualitat de les façanes paisatgístiques de les poblacions. Aquest patró històric de poblament medieval, principalment dels pobles de Forés, Passanant, Conesa, Savallà del Comtat, Albió, Llorac, la Cirera, Rauric, i Aguiló, està format per nuclis compactes i petits sovint situats en punts prominents al voltant de castells o torres de defensa.

OQP2.2

Un patrimoni edificat i urbanístic de poblacions mantingudes al marge de les transformacions actuals, rehabilitat i mantenint-ne l'ús, tot conservant els trets característics que l'identifiquen.

OQP2.3

Un paisatge rural viu dominat per conreus de secà i construccions tradicionals de pedra seca que conservi mostres representatives d'aquestes construccions i eviti la banalització i artificialització dels espais oberts amb elements o instal·lacions de poca qualitat estètica. Aquest paisatge, que es situa principalment entre les poblacions de Passanant i Belltall, Conesa, les Piles, Santa Coloma de Queralt, està caracteritzat per un relleu variat amb amples visuals dominades pels cultius de cereals distribuïts en camps ondulats separats per retalls de boscos o bosquines que es situen en els marges. Aquest territori conté un variat i ric patrimoni de construccions agràries de pedra seca que configuren aquest paisatge rural.

OQP2.4

Un paisatge urbà de la població de Santa Coloma de Queralt, endreçat i harmònic, que creixi de manera ordenada conservant el seu caràcter nodal tot evitant la dispersió de noves edificacions i teixits urbans per la rodalia i permetent la promoció del seu ric patrimoni històric i urbanístic (plaça porxada, call jueu, recinte emmurallat...).

Àrees amb valors especials a protegir

- Elements patrimonials: esglésies romàniques de Sant Jaume d'Almenara, de Sant Miquel de la Portella, de Sant Vicenç d'Aguiló, de Sant Pere de les Roques, i de la Mare de Déu de la Llet de Sant Gallard; esglésies medievals de Sant Pere de Savella, i de Sant Pau del Fonoll; i els castells de les Piles, d'Aguiló, i de Forés. Restauració, manteniment i valorització, tant del propi patrimoni com del seu entorn immediat.
- Façana i perímetre visual dels nuclis rurals de Forés, Passanant, Conesa, Savallà del Comtat, Albió, Llorac, la Cirera, Rauric, i Aguiló, regulant-ne, a través del planejament urbanístic, l'aspecte de les façanes de «poble paller», alguns d'ells situats en punts elevats del territori, pel seu valor identitari.
- Horitzó permanent de la part nord-est de la serra del Tallat, des del coll de Belltall fins a Conesa, en el qual cal vetllar especialment perquè les intervencions no alterin la qualitat del paisatge.
- Conjunt històric del nucli antic de Santa Coloma de Queralt (plaça porxada, call jueu, recinte emmurallat,...), que pel seu valor històric i estètic hauria de restaurar-se i valoritzar-se.

Àrees de foment de la gestió

- Grans espais oberts cerealístics de Passanant i Belltall, Conesa, les Piles, Santa Coloma de Queralt i Aguiló, mantenint-los i valoritzant-los pel seu valor productiu, estètic i identitari.
- Masses forestals de les obagues del riu Corb, incloses en el Pla d'Espais d'Interès Natural, millorant-ne la qualitat paisatgística tot compatibilitzant-ne la gestió forestal amb la reducció del risc d'incendis forestals.
- Mosaics agroforestals existents entre Passanant, Forés, Conesa i Savallà del Comtat, i al nord del riu Corb, que actuen com a zona de transició paisatgística entre les obagues del riu Corb i els plans cerealístics. Mantenint-los i valoritzant-los, i evitar tant com sigui possible que els processos de concentració parcel·laria n'alterin l'estructura actual. També mantenir els marges de vegetació arbustiva dels petits talussos que delimiten els camps de conreu per ser un element característic del mosaic paisatgístic de la zona i la funció connectora a escala local.
- Miradors paisatgístics de Aguiló, del coll de Belltall, les Forques, Forés, Savallà del Comtat,

Montargull, Guiamons, Montfred i de l'església de Sant Miquel de la Portella. Millorar-los per les perspectives panoràmiques que ofereixen sobre àmplies extensions de territori i la diversitat de paisatges.

- Nuclis rurals de Glorieta, Vallfogona de Riucorb, les Piles, Biure de Gaià, i Guialmons. Mantenir l'aspecte compacte i integrar les noves construccions al paisatge preexistent.
- Nucli urbà de Santa Coloma de Queralt. Prioritzar, el relligat de les trames disperses de la perifèria per evitar un consum excessiu de sòl per expansió cap a aquestes zones i orientar el creixement a les àrees intersticials.

Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Accessos al nucli urbà de Santa Coloma de Queralt, especialment des d'Aguiló i Rauric, millorant-ne el paisatge viari.
- Edificacions agrícoles a l'entorn de Santa Coloma de Queralt, integrant-ne paisatgísticament el seu aspecte.
- Edificacions d'ús turístic de Vallfogona de Riucorb. Integrant-les paisatgísticament amb els codis cromàtics, tipus de materials, alçades i tipus de cobertes tradicionals de l'àrea.
- Senyalitzar l'inici i el final dels recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics següents:
 - a) Santa Coloma de Queralt- Conesa- Forès
 - b) Rocafort de Queralt- Les Piles- Santa Coloma de Queralt
 - c) Santa Coloma de Queralt- Pontils